

اینترنت و پیامدهای آن بر فرهنگ جامعه

●●● نیما رضا نژاد

خاطر است که تاثیر گذاری آن در قیاس با دو عامل دیگر (عوامل محیطی، حوزه فرهنگی) بیشتر خواهد بود.

اینترنت علاوه بر آنکه محیطی برای تبادل فرهنگی مهیا و گذرگاهی برای دسترسی کاربران به فرهنگ‌های دیگر تدارک می‌بیند، خود نوعی فرهنگ یا خرده فرهنگ است که همه فرهنگ‌ها را در بر می‌گیرد. اینترنت محیط، ابزار و تعاملات خاص خود را دارد، که با محیط ابزار و تعاملات فضای غیرمجازی کاملاً متفاوت است و این بدین معناست که اینترنت به خودی خود و بدون در نظر گرفتن فرهنگ‌های غیر که ممکن است یک فرهنگ خاص با آنها در ارتباط باشد، عوامل موثری در ایجاد تغییر در درون فرهنگی است. در این فناوری کاربران همین که تعدادشان به حد لازم رسید، فرهنگ خود را که ریشه در فرهنگ جهانی دارد به وجود می‌آورند، بدین ترتیب کاربران اجتماعات و گروه‌های خاص را سازماندهی می‌کنند. یکی از ابعاد کاربری اینترنت این است که عضویت افراد در آن پنهان می‌ماند و بعد دیگر استفاده از اینترنت ناشناخته ماندن سرنخها و منابع قدرت است. حال در جایی که افراد یک جامعه از شرکت در روند سیاسی و ایفای نقش‌های ارزشمند در پیکره جامعه گرفته تا مقدار سهمی که از سود اقتصاد ملی نصیب آنها می‌شوند، محروم گردند به وسایلی و روش‌هایی برای مقابله با این محرومیت نیاز دارند، که اینترنت با توجه به قابلیت‌های آن که ذکر کردیم، می‌تواند وسیله مدنظر این افراد باشد.

اینترنت امکان دسترسی اعضای یک خرده فرهنگ را به یکدیگر فراهم می‌آورد اعضایی که بدون اینترنت، حتی از وجود یکدیگر نیز اطلاعی نداشتند. هنگامی که این افراد متوجه خدماتی می‌شوند که اینترنت میتواند به آنها ارائه کند سعی می‌کنند از آن بهره‌مند

فرهنگ خاص را ایجاد می‌کند عبارت هستند از:

۱- آموزه‌های پیشگامان فرهنگی که امید می‌رود بر اساس آنها افراد شایسته‌ای تحویل اجتماع شوند.

۲- عوامل محیطی چون آب و هوا، شرایط اقتصادی و آینده جامعه.

۳- رویه رو شدن با الگوهای فرهنگی غیر با حفظ ارزش‌های فرهنگی خود.

عامل سوم یعنی رو به رو شدن با الگوهای غیر در بحث حاضر نقش عمده‌ای دارد. این عامل قابلیت تغییر در فرهنگ‌ها یا به نوعی تاثیر پذیری فرهنگ‌ها از یکدیگر را باعث می‌شوند (البته با حس احترام متقابل). همه فرهنگ‌ها به طور پیوسته در حال تعامل با یکدیگرند و در حال پویایی هستند. یکی از عمده‌ترین بسترهای تکنولوژی که در تحول اجتماعی وسایلی ارتباط جمعی و بیداری خرد جمعی را دامن می‌زند، اینترنت می‌باشد. اینترنت و به تعبیر دیگر شبکه‌های ارتباطات فردمدار جهانی، نقش عمده‌ای در تشدید دگرگونی فرهنگی و موجودیت‌های فرهنگی ایفای نقش می‌کند.

اینترنت به دو شیوه باعث دگرگونی فرهنگی می‌شود: نخست فرهنگ خودش را عرضه می‌کند و دوم گذرگاهی برای سایر فرهنگ‌ها تدارک می‌بیند. کاربران اینترنت به پیشروان و جریان‌های پیش‌ساز فرهنگی دسترسی دارند، این افراد و جریان‌های بخشی از فرهنگ اینترنت و یا بخشی از فرهنگ‌های دیگر هستند. از طرف دیگر اینترنت به خودی خود، سبب دگرگونی وضعیت اجتماعی و اقتصادی و بالندگی شعور سیاسی می‌شود و در آینده، اثرات دیگری را پدیدار خواهد کرد. اینترنت محلی است برای عرضه الگوهای رفتاری متفاوت با فرهنگ‌های رسمی لذا در سطح فعالیت‌های موثری چون جنگ، صنعت توریسم و تبادل دانشجویان قرار می‌گیرد. احتمالاً به همین

بشر صاحب فرهنگ است، درست همان طور که صاحب روح است. اما فرهنگ‌های بشری متحول می‌گردند و با دگرگونی اجتماعی، سیاسی، اقتصادی فرهنگ هم متاثر می‌گردد. بنابراین پروسه فرهنگ از پویایی خاصی برخوردار است و این پویایی ضامن بقا و دوام جامعه به شمار می‌رود. اما از سویی دیگر در تمام فرهنگ‌های بشری حقایقی وجود دارند که ارزش پاسداری و نگهداری از آن احساس می‌گردد. شاید بتوان فرهنگ را مجموعه‌ای از ارزش‌های غیرمادی تعریف کرد که جامعه انسانی در محدوده جغرافیایی و اکولوژی به آن نیاز دارند و نمی‌توان این نیاز را در محدوده اجتماعی حذف نمود. همگانی شدن ابزارهای ارتباطی از جمله نیازهای هر جامعه بشری است که متفکران و نظریه‌پردازان دوران مدرن را به کنکاش واداشته و از داده‌های علمی به پویایی تکنولوژی تحقق یک فرهنگ واحد عالم‌گیر وعده دادند.

هر چند پژوهشگران در اوایل دهه ۱۹۸۰ وسایلی ارتباطی امروزی را به دلیل عدم استفاده از نشانه‌های ارتباطی شفاهی نظیر گفتگوی رودرروی آن زمان، سرد، بی‌هویت و فاقد حضور اجتماعی می‌دانستند، اما با گذشت بیش از ۴۰ سال از عمر اینترنت، این پدیده دستخوش تحولات چشمگیری شده و بر ابعاد مختلفی از زندگی اجتماعی انسان‌ها تاثیرات عمیقی بر جای گذاشته است که تاثیرات فرهنگی آن نیز به گونه‌ای می‌باشد که میتوان ادعا کرد (اینترنت در حال تولید فرم‌های جدید انسان اجتماعی و عملکردهای جدید فرهنگی و نیز متحول ساختن جهت‌گیری‌های عملکردهای قدیمی است) حال در این مقاله کوشش می‌شود تاثیرات این وسیله ارتباطی در بعد فرهنگی زندگی انسان‌ها به صورت دقیق‌تر مورد بررسی قرار گیرد.

به طور کلی برخی از عواملی که در افراد حس تعلق به

اینترنت در حال تولید فرم‌های جدید انسان اجتماعی و عملکردهای جدید فرهنگی و نیز متحول ساختن جهت‌گیری‌های عملکردهای قدیمی است

شوند، به گونه‌ای که استفاده و وابستگی آنها به اینترنت حتی بیش از اتکای ایشان به جریان اصلی فرهنگ خودشان خواهد بود. چون چیزهای زیادی که از طریق اینترنت به آن دست‌یابی پیدا می‌کنند، چیزهایی است که فرهنگی که این افراد به آن تعلق دارند، در اختیارشان قرار نمی‌دهد.

مدرن‌سازی جوامع طبق تعریف جنبشی است معطوف به اولویت یافتن حرفه‌ها و تکنیک‌ها و نقش‌ها و وابستگی آحاد جامعه به رسانه‌های گروهی به جای گفت و گوهای محلی و فردگرایی به معنی استقلال از مکان جغرافیایی کار. به عبارت روشن‌تر، مدرن شدن به این معنی است که هدف اصلی زندگی فعالیت و تولید اقتصادی است، نه تفریح و اینکه رسانه‌های جمعی، نه اخبار محلی منبع اصلی خبر هستند.

باید دقت داشت که اینترنت رسانه‌ای جمعی نیست. حداقل نه به صورتی که به عنوان منبع ارتباطات یک جانبه تعبیر شود، یعنی صرفاً فهرستی از مطالب نیست که بیننده هیچ کنترلی بر آنها نداشته باشد. در واقع می‌توانیم بگوییم اینترنت، غیبت کردن‌های محلی را به صورت راهی برای جمع‌آوری اخبار درآورده است. اما دقت کنیم، که در اینجا واژه محلی به معنای تمام جهان است. یعنی تمام مکان جغرافیایی که تحت پوشش اینترنت قرار می‌گیرد.

اینترنت نخستین محصول تکنولوژی غرب نیست که در مقیاس جهانی مورد استفاده قرار می‌گیرد، اگرچه اولین محصولی است که برقراری ارتباط تعاملی و در سطح عامه را میان کاربران غربی و غیرغربی میسر ساخته است. در ارتباطات گروهی اینترنتی، امکان مشارکت در بحث‌های گروهی بیش

از رابطه رو در رو است. به این ترتیب که احتمال تسلط یا تفوق یک فرد بر سایرین کمتر خواهد بود. در بحث‌های اینترنتی زمان رسیدن به اتفاق نظر بیشتر و اظهارات رد و بدل شده میان کاربران کمتر است. این شاید به این دلیل باشد که این نوع ارتباط نه به طور کامل نوشتاری و نه کاملاً گفتاری است، بلکه جایگاهی میان این دو نوع ارتباط دارد. در جریان آن دسته از ارتباطات گروهی که به وسیله کامپیوتر انجام می‌شود نظر افراد به میزان قابل توجهی با نظرات اولیه آنها فرق پیدا می‌کند.

شاید افزایش توانایی‌های کاربران اینترنتی در پذیرش فرهنگ و نوع تعامل ارتباط اینترنتی، باعث می‌شود این نوع فرهنگ بر روی نظام اجتماعی واقعی تاثیر گذاشته و فشارهای اجتماعی و اتفاق نظرها در رای گیری‌ها را افزایش دهد. به علاوه اینترنت به افراد امکان این تجربه را می‌دهد که در بحث‌هایی که صرفاً ضرورت اجتماعی ندارد نام یکدیگر را بخوانند و به راحتی از دشنام و کلمات توهین‌آمیز استفاده کنند، بدین ترتیب گفتگوها و بحث‌های اینترنتی زبان خاص افراد بلند پایه را با زبان افراد پایین دست ادغام می‌کند و از آنجا که در بحث‌های اینترنتی امکان اعمال نفوذ و قدرت یک فرد بر سایرین کاهش می‌یابد (قانون اکثریت) اعمال می‌شود. بنابراین امکان گرایش سایر اعضا به سمت این گروه بیشتر از دوری گزیدن از آن است.

در تصمیم‌گیری‌های بعدی تجربه عاملی است که سرعت تصمیم‌گیری‌های نهایی را افزایش می‌دهد. باید اضافه کرد که عاملی چون گستره زمانی تعامل / هدف و مقصود تعامل / نوع مشارکت / تکرارپذیری ارتباط / قدرت و جایگاه نسبی افراد / میزان الفت آنان / خصوصیات مورد توجه آنها / تعادل در تعداد افرادی که به عنوان موافق و مخالف بحث‌های اینترنتی شرکت می‌کنند، در اثرگذاری بر طرز تفکر و ارزش‌های افراد نقش دارند و کسب این تجربه‌های مذکور در دنیای مجازی در نوع خود یک تغییر فرهنگ در نظام اجتماعی دنیای واقعی را به ارمغان می‌آورد.

پس بنابراین آنچه که در رابطه با بعد فرهنگی اینترنت بیان کردیم دو خصلت بارز را برای اینترنت می‌توانیم قائل شویم: ۱- بین‌المللی‌گرایی (انترناسیونالیسم) ۲- عوام‌گرایی (پوپولیسم)

بین‌المللی‌گرایی اینترنت صرفاً عامل ارتباط میان افراد مختلف نیست، چرا که بسیاری از ابزارها و فعالیت‌های انسانی نیز همین کارکرد را دارند. نکته اصلی در اینجا است، که جستجو در اینترنت کاملاً نسبت به مرزهای ملی بی‌اعتنا است. افرادی که در فضای مجازی یکدیگر را می‌یابند تا قبل از ورود به اینترنت با یکدیگر غریبه هستند. اما به واسطه علایق مشترک به یکدیگر پیوند می‌خورند که هیچگونه ارتباطی به ملیت آنها ندارد. به عبارتی با حفظ قومیت و ارزش‌های ملی، ارزش‌های فراملی را نیز می‌پذیرند.

شاید در ابتدای امر موضوع ارزش‌های ملی در تعامل مسائل فراملی تا حدودی کم‌رنگ باشد که بعید به نظر می‌رسد، زیرا هویت هر فرد و جامعه به ارزش‌های فرهنگی و ملی نهادینه می‌گردد. هرچند چنین پندارد که ارزشی ندارد، نمی‌تواند بی هویت فرهنگی، وطنی و ملی باشد. چون در گستره جهانی، ایرانی ایرانی است. دومین ویژگی اینترنت عوام‌گرایی یا پوپولیسم است. عوام‌گرایی اینترنت نه سطحی بلکه در مرتبه‌ای عمقی قرار دارد. در حال حاضر صلاحیت‌های خاصی برای جستجوی اطلاعات در شبکه‌ها و مشارکت در آنها وجود ندارد. باید در نظر داشت که عوام‌گرایانه بودن، موجب جذب گروه‌های افراطی به اینترنت شده است. چرا که این پدیده، اجتماع نوینی را در سطح بین‌المللی عرضه می‌دارد که در آن عوام‌ترین افراد نیز از امکان دسترسی نامحدود به جهان اطلاعات برخوردارند و مستقیماً در شکل دهی به نظام جهان شرکت می‌کنند.

آنچه که از این مقاله برداشت می‌شود هویت فرهنگی به صورت پایگاه اجتماعی مطرح شده و بخش اعظم چنین مطرح شدنی از طریق زبان است. که به موازات پدید آمدن فرآیندهای اجتماعی جدید و طریق نوین کاربرد زبان احتمال به وجود آمدن جنبه‌های نو از هویت را باید انتظار داشت و تکنولوژی‌های ارتباطی در حال توسعه طی ۲۰ سال گذشته تاثیرات عمیقی بر روی درک ما از خود داشته است. یکی از این تکنولوژی‌های جدید اینترنت است که تا کنون نوع غیر معمولی از ارتباطات را میسر ساخته است. وب به جای ایجاد یک رابطه تک به تک با بسیاری از افراد، ارتباط شبه تعاملی یک نفر با دنیا را فراهم کرده است.

تا پیش از این، افراد قلیلی می‌توانستند آگاهی یا مانیفیست یا اتوبیوگرافی‌هایی را منتشر کنند که شاید عده زیادی آنها را مطالعه کنند اما اینک هر کس با چند مگابایت فضا، می‌تواند مطالبی را منتشر کند که شاید هر کس در دنیا با یک مرورگر آنها را مطالعه کند. پس اینترنت امکان گردش عقاید در بین مخاطبان گسترده‌ای را فراهم می‌سازد. با تمام این شرایط دولت‌ها باید قوانین و مقرراتی در حوزه‌هایی که ممکن است مشکلات بسیاری را ایجاد کند، قرار دهند چون اگر هیچ قانونی را نگذارند، به وظیفه ملی، فرهنگی و جامعه در محدوده جغرافیای سیاسی خود عمل نکرده‌اند و فرصت‌طلبان در تخریب اجتماعی موقعیت پیدا می‌کنند. جهان مجازی آسیب‌های به خصوص برای گروه‌های سنی و جنسی متفاوت جوانان و نوجوانان در پی خواهد داشت. این مهم نیازمند ضوابط و کاربردی به خصوص با دیدگاه کارشناسی و تخصصی در نظام‌مند کردن فرهنگ اینترنتی در جامعه است، بنابراین توجه ویژه کارشناسان را می‌طلبد.

(کلیه منابع در دفتر ماهنامه موجود است)